

interdum vero vocat Thesaurum sapientiæ et scientiæ, Col. 2.) plane docet Deum esse intellectualis naturæ. Nam sive scientia ipsa sit substantia et natura Dei, sive non, quod infra videbimus, necesse est ut ipsa scientia, vel sit ipsa natura et substantia intelligentis, vel sit radicata (ut sic dicam) in natura intellectuali, quæ essentialiter talis sit. Hoc ergo prædicatum plane pertinet ad essentialem constitutionem (nostro modo loquendi) divinæ essentiæ.

14. Potestque hæc assertio eadem ratione, qua præcedens, confirmari, tum quia spiritualis substantia præsertim in gradu perfecto intellectualis est; ostensum est autem, Deum esse spirituale. Tum etiam, quia cum Deus sit essentialiter vivens, debet etiam essentialiter esse in supremo gradu viventium; hic autem gradus est intellectualis, ut est per se notum, ergo. Dicere tamen quis potest, illum gradum esse perfectissimum inter creatos, tamen Deum non esse in illo, sed in alio eminentiori. At hoc potest, et bene et catholice, et male etiam intelligi. Nam si sit sensus, Deum non esse naturæ intellectualis eo modo quo sunt res creatæ, nec univoce cum illis, sed analogice, hoc verissimum est: et ad hoc significandum dicunt interdum Patres, Deum esse supersapientem et superintellectualem. Potestque explicari juxta dicta in præcedenti puncto, quia Dei natura non est intellectualis per modum principii efficientis actus intelligendi a se distinctos, sed ut ipsa intellectio per essentiam. Si vero sit sensus, prædicatum hoc *intellectuale* nullo modo posse de Deo proprie dici, nec formaliter in eo inveniri, sic omnino falsum est, quia eadem est ratio de prædicato illo et de scientia, voluntate et similibus. Item, quia esse intellectuale in sua abstractione sumptum dicit perfectionem sine imperfectione et sine ulla repugnantia cum quacumque alia majori, vel æquali perfectione. Denique ad hoc confirmandum valet illud: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Nam hoc maxime dictum est ratione intellectualis naturæ, quæ in Deo est, tanquam in supremo exemplari; homo vero et angeli illam participant, ut sentiunt Patres supra citati. Aliæ rationes, quæ ad hoc adduci possunt, tractatæ sunt indicta disputatione trigesima, Metaphys., sectione decima quarta et decima quinta. Nec specialis difficultas hic occurrit.

15. *Ultima conclusio*. — Dico ultimo, ad complendam aliqualem descriptionem quidditatis Dei, addendum esse aliquid quo denote-

tur peculiaris, singularis et excellens modus, quo hæc omnia habet. Hoc quidem etiam continet doctrinam fidei et per se satis evidentem, quia illa prædicata ex se communia sunt creaturis; unde nisi amplius determinentur, non declarant naturam Dei, quam constat secundum fidem esse essentialiter diversam ab omni natura creata. Hoc autem ultimum determinans hæc omnia ad propriam Dei naturam, potest variis modis explicari. Primo, ut hæc omnia prædicata quæ in hoc capite numeravimus, determinent *ens illud per se necessarium*, quod primo et secundo capite demonstravimus esse Deum essentialiter, sic enim cum dicitur Deus Spiritus vivens, intellectualis, in singulis subintelligendum est quasi transcendentaliter includi particulam illam *a se vel intrinseca et absoluta necessitate*.

16. Aliter ego hoc ipsum explicui dicta sectione decima quarta, Metaphys., addendo particulam *per essentiam*, quæ declarat singularem modum habendi illam omnem perfectionem ex vi solius essentiæ, id est, sine efficientia alterius et sine efficientia intrinseca, seu adjectione alicujus accidentis. In omnibus autem his modis (si attente considerentur) cum pervenimus ad concludendam descriptionem Dei, semper utimur negatione aliqua, hanc enim involuunt omnes illæ particule, ut jam supra declaratum est.

17. Aliter potest etiam illa determinatio fieri per quandam comparisonem ad alias res, quæ talia prædicata participant aliquo modo, et sic dixi in dicta sectione 14 Deum esse viventem intellectuali vita perfectissima. Tamen etiam hanc comparisonem sine aliqua negatione explicare non possumus. Sicut Anselmus in Prosolog. dicit: *Deum esse aliquid quo nihil majus excogitari potest*, hoc autem ipsum per duas negationes declarat in cap. 15. dicens: *Ergo Domine non solum es, quo majus excogitari nequit, sed es quiddam majus quam cogitari possit*. Quocirca, licet Divus Thomas lect. 4, super cap. 7. Dionysii de divin. nom., recte distinguat modum cognoscendi Deum per negationes vel comparisonem et præstantiam: tamen hic posterior semper involvit negationem, per quam explicandus est, ut Anselmus fecit. Nam cum dicimus vitam intellectualem Dei esse perfectissimam, hoc superlativum explicare non possumus, nisi per negationem alterius viventis superioris vel æqualis in talis vitæ perfectione. Et ita semper cognoscitur Deus per negationem. Propter quod dixit Dionysius, cap. 2 et 7 de divin.

nom., esse supra substantiam et supra cognitionem. Sic etiam capite primo, et 5 de Myst. Theolog. dixit, cognitionem Dei per negationem esse perfectiorem, quia nimirum efficitur magis propria Dei, nisi enim adjungatur negatio, semper quod, ut positivum concipitur, commune est, si præcise in positivo sistatur. Nam per ordinem ad negationem etiam intelligimus perfectionem illam singularem in tali et tali prædicato, esse in Deo positivam, quamvis a nobis, ut talis est, non nisi per negationem possit explicari. Et hoc modo explicant sancti quid sit Deus, ut videre licet in Dionysio supra et Augustino 5 de Trinitate cap. 1 et tractat. 23 in Joann.

CAPUT IV.

SIT NE DIVINA ESSENTIA OMNINO SIMPLEX SUBSTANTIA, ITA UT NULLAM SUBSTANTIALEM COMPOSITIONEM ADMITTAT.

1. *Conclusio*. — *Probatur primo*. — Hæc quæstio ex principiis supernaturalibus facile expediri potest, juxta principia vero naturalia in disput. 30 Metaphys. late tractata est. Dicimus ergo divinam naturam et substantiam esse omnino simplicem. Quod est de fide sub his terminis definitum in Concil. Lat., in cap. *Firmiter*, et *Damnatus*, sæpe citatis. Et in Concilio Rhemensi contra Gilbertum Porretanum, ut infra in materia de Trinitate ostendemus. Ex Scriptura et Patribus non oportet nunc plura referre, præter ea, quæ inferius de attributis dicenda sunt et quæ in sequenti discursu attingemus. Duobus enim modis potest hæc veritas declarari, quos attingi dicta disp. 30 Metaphys., sect. 3. Unus et brevis est ex ipsa perfectione simplicitatis. Quamvis enim vera sit opinio Cajetani, simplicitatem per se non addere rei perfectionem, quia in negatione consistit, ut ibidem dixi, tamen dubitari non potest quin, cæteris paribus, melius sit habere totam rei perfectionem in simplici entitate quam ex plurium adunatione. Simplicitas ergo ex se circumscribit modum essendi perfectiorem; ergo talis modus entitatis Deo tribuendus est, quia tribuendum est illi quicquid est perfectius. Quod eo loco latius ostendi ac declaravi.

2. *Secunda probatio*. — *Explicantur variæ compositiones*. — Secundo probari hoc potest sistendo in negatione quam dicit simplicitas, et discurrendo per omnes modos compositionis substantialis, de qua sola nunc agimus; nam

si ostenderimus nullum eorum cadere posse in Deum, satis probatum erit Deum esse substantiam omnino simplicem. Ad probandam autem inductionem illam satis erit discurrere per omnes compositiones, quæ in substantiis creatis inveniuntur; nam novam fingere eamque Deo tribuere, chimericum esset et fictum, et ideo contemnendum est. Præter quam quod rationes, quibus excluduntur veræ compositiones, convincunt nullam excogitari posse quæ imperfectionem Deo repugnantem non includat.

3. Prima ergo compositio in substantiis invenitur ex esse et essentia, quæ suo modo etiam convenit accidentibus. Et quanquam de modo compositionis hujus in creaturis magna opinionum varietas sit, ut in disp. 31 Metaphys. diximus; tamen in hoc omnes conveniunt, quod ad talem compositionem necessarium est, ut esse actualis existentiae non conveniat essentiæ creatæ ex intrinseca quidditate sua, ita ut illam a se habeat et non ab alio. Nam ubi essentia ex se habet esse, esse est de intrinseca quidditate ejus; unde nec cogitatione apprehendi potest, quod compositionem cum illa faciat. Ita vero se habet esse ad essentiam Dei ut ostendimus, et ideo talis compositio Deo locum non habet. Itaque compositio hæc secum affert ad minimum duas imperfectiones: una est, ut essentia ex se sit ens potentiale tantum; alia est, ut in ratione entitatis actualis necessario pendeat ab alio dante illi esse. Quæ duo evidentissime repugnant primo enti.

4. *Secunda compositio*. — Secunda compositio est ex natura et supposito, quæ est communis omnibus substantiis creatis et magis realis quam prior, ut disp. 34 Metaphys. late tractatum est. A divina autem substantia excluditur talis compositio, quia ut est esse omnino absolutum, essentialiter subsistit. Quia illud esse quod essentialiter etiam est esse subsistens, quia est perfectissimum et perfectius est esse subsistens quam non subsistens, ut per se notum est. Si autem comparetur illa absoluta Dei substantia ad relationem, jam consideratio illa pertinet ad mysterium Trinitatis, non ad unitatem Dei, sub qua ratione nunc de illo tractamus. Veritas autem catholica est, etiam hoc modo essentiam non facere compositionem cum relationibus, quam ex principiis fidei infra tractatu ultimo ostendemus. Nunc solum assero, illam compositionem excludi posse duplici titulo. Primo ex quadam generali ratione, ob quam compositio repugnat DEO, scilicet, quia compositio supponit limitationem in ex-

tremis componentibus; sed hæc limitatio repugnat Deo, ergo. Major declaratur, quia compositio supponit distinctionem in re; distinctio autem non est nisi ob limitationem vel oppositionem, ex quibus illa, quæ est per oppositionem extremorum habet locum intra Deum, sed non est apta ad compositionem, quia opposita, ut sic, non uniantur inter se, licet in uno tertio possint esse idem, ut infra de relationibus divinis dicemus. Distinctio autem inter extrema non opposita, non habet locum intra Deum, quia talia extrema sunt limitata ac proinde imperfecta. Alia ratio valde propria est, quia cum natura divina sit essentialiter subsistens, non potest uniri personalitati distincte ab illa, et ita solum potest esse in persona sua per identitatem cum illa, ut dicto loco latius dicemus. Unde obiter intelligitur, in hoc puncto magis agendum esse supernaturali discursu, sensu ex principiis creditis, quam naturali, ut in disp. 30 Metaphys., sect. 4, dixi, ubi satis declaratum est, quantum in hoc valeat ratio naturalis.

5. *Tertia compositio.* — Tertia compositio realis esse solet in substantiis ex partibus integralibus. Et hæc solum invenitur in substantiis corporeis et quantis. Unde cum supra ostensum sit Deum non posse esse substantiam corpoream, satis constat non posse habere compositionem hanc ex partibus integralibus. Accedit quod hæc compositio (juxta veriorum doctrinam) supponit compositionem ex materia et forma, quam in Deo esse statim ostendemus. Imo licet daremus substantiam non compositam ex essentiali potentia et actu, sed simplicem, quoad negationem hujus compositionis, posse esse compositam ex partibus integralibus, non posset talis modus substantiæ Deo attribui. Quia vel talis substantia esset capax extensionis quantitatis, vel non. Si primum dicatur, esset tota corporea, et ex hoc capite repugnaret Deo. Immo esset minus perfecta quam substantia hominis, quæ non est tota sic extensa et corporea, sed formam habet spirituales. Item talis substantia non posset esse intellectualis, ut in libris de Cælo ostensum est. Si vero fingatur substantia habens partes integrantes, et non subjecta moli quantitatis nec capax extensionis ejus, sed solum habens ex se entitativam et substantialium partium multiplicationem, hæc fictio chimerica est et in se impossibilis, et plane involvens multas imperfectiones repugnantes Divinitati, ut dicta dispu. 30, Metaphys., section 4, num. 16, ostendi, quod hic repetere non est

necesse. Præsertim, quia non legimus aliquem, vel gentilem vel hæreticum, ita sensisse de Deo, ut ex principiis fidei certissimum est, hunc substantiæ modum esse repugnantem Divinitati. Unde Patres omnes tractantes de generatione Verbi Divini, ut evidentissimum supponunt non potuisse Patrem communicare substantiam suam Filio, nisi communicando totam, quia substantia illa non habet partes.

5. *Quarta compositio.* — Quarta compositio est ex materia et forma. Et hæc si intelligatur de materia nobis nota, involvit imperfectionem corporeæ molis, de qua satis dictum est. Si autem fingatur ex alio genere materiæ non subjectæ quantitati nec capacis ejus, ac proinde spiritualis et indivisibilis quoad partes integrantes; dicimus in primis hoc genus materiæ substantialis, vel esse omnino impossibile, vel esse fictum sine fundamento, quia neque ex operatione colligi potest, neque ad operationem potest deservire. Et alioqui talis substantia haberet imperfectionem potentiæ passivæ, et de se non haberet esse perfectum, sed dependens a forma, ut latius dicta sect. 4 a num. 8, ostendi.

6. *Substantia Dei est entitas simplex.* — Ex hac ergo inductione aperte concluditur, substantiam Dei esse entitatem simplicem quoad carentiam realis compositionis, ex quocumque genere partialium entitatum, seu actus et potentiæ substantialis, in re ipsa distinctorum. Et generaliter confirmari potest ex illo principio, quod divina substantia debet esse omnino necessaria, et ita ab intrinseco immutabili, substantialiter, ut ex vi sui esse implicet contradictionem non esse. At substantia realiter composita non potest esse talis. Quia ut recte dixit Nazianzenus orat. 2 de Theolog.: *Et ipso quod substantia coalescit ex multis, non repugnat dissolvi.* Quamvis enim philosophi doceant, cæli substantiam esse incorruptibilem, licet composita sit ex materia et forma, et angelos esse incorruptibiles, etiamsi compositi sint ex natura et supposito, et esse et essentia; nihilominus verissimum est, per se et intrinsece non repugnare illam compositionem dissolvi, et angelos annihilari, vel privari sua personalitate, et materiam ac formam cæli distingui, et partes integrales cæli dividi, et in universum idem mens concipit in omni re, quæ coalescit ex multis, nimirum quod ex parte objecti non repugnet illa dissolutio.

7. *Effugium.* — *Objectioni occurritur.* — Video posse protervum respondere, intelligi

posse entitatem compositam ita per se necessariam, ut et partes et unio earum habeant eandem necessitatem essendi ex se, et non ex causa extrinseca, et inde in earum dissolutione esse posse omnimodam impossibilitatem. Alia enim uniones quantumvis ex parte sua videantur perpetuæ, tamen quatenus pendent a causa extrinseca efficiente, eatenus non repugnat dissolvi. At posita unione per se necessaria sine causa efficienti, compositum ex illa tam necessarium erit, sicut entitas omnino simplex. Quod si objiciatur, quia illa unio necessario penderet a partibus componentibus, et consequenter etiam totum penderet ex illis, et una pars ab alia, quia non posset esse sine illa et consequenter utramque a toto, sine quo esse non posset. Responderi posset, hanc non esse propriam dependentiam, sed connexionem intrinsecam et quasi formalem, sine ulla efficientia, ac proinde nihil illam obstare necessitati essendi. Sed in primis illamet interna dependentia est magna imperfectio. Deinde intelligi non potest, quod pars illa saltem potentialis ex se habeat esse, quia necessitas essendi a se formaliter dicit summam actualitatem et perfectionem, ut ostensum est late in dicta disput. 30, sect. 4. Unde etiam repugnat, talem potentiam ex se habere unionem cum suo actu, sed necesse est, ut illam habeat vel a causa extrinseca, et ita non repugnabit per eandem causam dissolvi et separari; vel certe ab ipso actu sese unienti sua virtute tali potentiæ, et sic ille erit causa prior, et erit Deus, et non tale compositum. Repugnat ergo Deum habere in sua substantia realem compositionem.

8. *Difficultas.* — *Animadversio.* — Hic vero occurrebat quæstio, an saltem possit Deus habere compositionem rationis in substantia sua, qualis est illa quæ est ex genere et differentia. Veruntamen de hac quæstione nihil hic tractare decrevi. Tum quia, quæ dixi in dicta disput. 30, sect. 4 a nu. 28, usque ad 35, videntur mihi sufficere. Tum etiam, quia pendet magis ex principiis dialecticis et metaphysicis quam ex theologis. Adverto tamen, supernaturalem theologiam admittere in Deo constitutionem aliquam per modum compositionis secundum rationem, ut tractando de constitutione personarum in Trinitate videbimus. Unde etiam constat distinctionem, quæ tantum rationis est, non repugnare simplicitati Dei, ergo nec compositio per solam rationem ex suo genere illi repugnabit. Nam hæc duo mutuo sibi correspondent. Hinc ergo constat, compositionem ex genere et differentia, si

Deo repugnat, non repugnare solum ratione simplicitatis, qui non repugnat ex vi compositionis secundum rationem. Oportet ergo, ut repugnet ex aliis principiis pertinentibus ad talem modum compositionis, quæ philosophica tantum esse possunt.

9. *Notabile proponitur.* — In quo etiam aliud adverto, scilicet, duobus modis posse tractari quæstionem illam. Primo de genere communi Deo et creaturis, et differentia distinguente Deum a creaturis; ita ut descriptio data a nobis capite præcedenti, Deum esse substantiam viventem intellectualem per essentiam, proprie censeatur constare ex genere et differentia. Secundo potest tractari dicta quæstio, de Deo intra seipsum. Priori modo tractata est a nobis quæstio citato loco, sicut communiter tractatur. Et sic diximus, Deum non convenire in genere aliquo cum creaturis, nec differre ab illis per differentiam propriam, et ita in se non constare genere et differentia. Ratio autem sufficiens est pro priori parte, quia nihil est univocum Deo et creaturis, ut in eadem Metaphys., disp. 28, latius diximus. Pro altera vero parte ratio est, quia in Deo nulla est propria differentia, quæ non includat totam perfectionem essentialem Dei, quod est late probandum in sequentibus; hoc autem est contra rationem differentiæ, ut ex Metaphysica etiam constat.

Aliter vero quæstionis sensus non habet locum stando in sola ratione naturali, quia Deus, ut Deus est, multiplicari non potest, sed essentialiter est hic singularis Deus; et ideo concipi non potest vero conceptu communi et universalis, quare non potest in eo esse genus vel species in ordine ad Deum, vel plures Deos. Tamen supposito mysterio Trinitatis possunt dari conceptus communes secundum rationem tribus personis, non ut sunt Deus, sed ut sunt personæ vel relationes; et hoc modo habet locum quæstio, an intra Deum sit compositio generis et differentiæ, quam attingemus tractantes de Trinitate.

CAPUT V.

SIT NE DEUS ITA SIMPLEX, UT IN COMPOSITIONEM VENIRE NON POSSIT.

1. *Sensus quæstionis aperitur.* — *Error Deum animam universi constituentium.* — Non tractamus de compositione cum accidentibus, nam de hoc postea dicemus, ostendemusque in Deo non esse accidentia, ac subinde nec com-